

Lotta Ojala

”Leikiks mun kans?”

Lasten sosiaalinen kehitys päiväkodissa tapahtuvan leikin kautta

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen Ammattikorkeakoulu

Koulutusohjelma: Sosiaaliala

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi AMK

Tekijä: Lotta Ojala

Työn nimi: "Leikiks mun kans?" Lasten sosiaalinen kehitys päiväkodissa tapahtuvan leikin kautta.

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 47

Liitteiden lukumäärä:

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttivät ja millaiset leikki-tilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja. Lisäksi tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset itse tunnistavat.

Teoriaosuudessa käsittelen leikkiä, sosiaalisuutta ja sosiaalisten taitojen oppimista. Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen eli laadullinen ja tutkimuksen toteutin havainnoimalla lasten välisiä leikki-tilanteita päiväkodissa. Tekemistäni havainnoineista kirjoitin muistiinpanoja.

Tutkimuksestani selvisi, että on olemassa useita sosiaalisia taitoja kehittäviä leikki-tilanteita. Ryhmän lapset leikkivät mielellään roolileikkejä, joissa lapset käyttävät mielikuvitustaan. Leikkiessään lapset käyttivät vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Jokaisen lapsen sosiaalisten taitojen oppimisprosessi on erilainen, joten leikki-tilanteet kehittävät eri tavalla lasten sosiaalisia taitoja. Kolmesta viiteen vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot olivat hyvät, mutta vaativat vielä kehittymistä.

Avainsanat: leikki, sosiaaliset taidot, päiväkotiki, havainnointi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Lotta Ojala

Title of thesis: "Would you play with me?" Children's Social Development through Day Care Games and Play

Supervisor: Minna Zechner

Year: 2012

Number of pages: 47

Number of appendices:

The goal of my research was to find out what kind of social skills children use while playing and what sort of playing situations can develop them. In addition, my research intended to find out what sort of social behavioral characteristics children recognize.

In the theory section I describe play, sociality and learning of social skills. The research method that I used was qualitative and done by observing and taking notes of playing situations between children at a day care center.

According to my research, there are multiple games and situations that develop social skills. The children of the group liked to play games and use their imagination to create roles. During the games, the children used interaction and cooperation skills. The learning process of social skills is different for every child, which means that the playing situations develop each child's social skills differently. The social skills of children aged three to five were good, but require more development.

Keywords: play, social skills, day care center, observation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimus	8
2.2 Tutkimuksen eettisyys.....	9
3 LEIKKI	11
3.1 Mitä leikki on?	11
3.1.1 Kilpailun agon.....	12
3.1.2 Sattuman alea	12
3.1.3 Kuvittelun mimicry	13
3.1.4 Huimauksen ilinx	14
3.2 Pienryhmätoiminta	15
3.3 Miksi lapset leikkivät ja miksi se on tärkeää?	16
4 LAPSEN SOSIAALISUUS JA SOSIAALISET TAIDOT	19
4.1 Sosiaalinen kehitys	19
4.1.1 Sosiaalisuus – luonnon paras lahja?	20
4.1.2 Sosiaalisten taitojen oppiminen.....	22
4.2 Lasten vertais- ja ystävyyssuhteet	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
5.1 Havainnointi	27
5.2 Jeppe-koira	29
6 TUTKIMUSTULOKSET	33
6.1 Millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttävät?.....	33
6.2 Millaiset leikkitilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja?	36
6.2.1 Agon ja alea	36
6.2.2 Mimicry.....	37
6.2.3 Ilinx.....	37

	5
6.2.4 Kategorioihin kuulumattomat leikki-tilanteet	38
6.3 Millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistavat?	39
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	42
LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkin 3-5-vuotiaiden lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä leikin kautta. Tutkimuksen toteutin havainnoimalla päiväkodissa lasten välisiä leikkitilanteita. Idean opinnäytetyölleni sain lukiessani Seinäjoen kaupungin päivähoidon raakaversiota uudesta ”Meirän Vasusta”. Vielä syksyllä 2012, kun tein opinnäytetyötäni, uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa ei ollut vielä julkaistu. Vuonna 2007 julkaistussa Seinäjoen kaupungin päivähoidon varhaiskasvatuksen kuntasuunnitelmassa korostetaan leikin merkityksellisyyttä lasten sosiaalisten taitojen kehittymiselle (Meirän Vasu 2007, 16).

Vaikka leikki on ikään kuin lapsen työtä, on se myös tärkeä kehitystehtävä, jonka kautta lapsi harjaantuu fyysisesti, psyykkisesti sekä sosiaalisesti (Koivunen 2009, 40). Laissa on määritelty, että päivähoidon tulee edistää lapsen sosiaalista kehitystä iän ja yksilöllisten tarpeiden vaatimalla tavalla (L 19.1.1973/36). Päivähoidon työntekijöiden tehtävänä on tarjota lapsille leikkitilanteita, jotka kehittävät lapsen sosiaalisia taitoja. Sosiaaliset taidot merkitsevät kykyä tulla toimeen ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18; Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50.) Sosiaalisen vuorovaikutuksen taitojen kehittyminen on pienen lapsen elämässä keskeinen asia ja vaikuttaa muun muassa itsetunnon vahvistumiseen. Hyvä itsetunto voi ennaltaehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä, kuten päihteiden käyttöä, nuoruus- sekä aikuisiässä. (Koivula 2010, 26).

Lapsi oppii sosiaalisia taitoja mallista (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50), joten päiväkodin jokaisen työntekijän käytöksellä on merkitys lasten oppimiselle. Leikki on lasten sosiaalisten taitojen harjoitustilanne, vaikka lapset eivät itse ajattele sitä niin, sillä lapset eivät leiki oppiakseen, mutta oppivat leikkiessään (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20). Leikin avulla lapsi voi omaksua ja harjoitella uusia taitoja, minkä takia leikki onkin tärkeää jokaisen lapsen kehitykselle (Jeffrey, McConkey & Hewson 1977, 7).

Sosiaalisten taitojen opettaminen on päiväkodin yksi merkittävistä tehtävistä. Lisäksi päiväkodin kasvatushenkilöstön tulee tarjota lapsille turvaa, tukea ja huolenpitoa. Kasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsi vastuulliseksi yhteiskunnan jä-

seneksi. Elämässä tulee eteen paljon tilanteita, joissa ihminen tarvitsee sosiaalisia taitoja, siksi niitä tulee opettaa ja kehittää. Lapsen persoonallisuus ja sosiaaliset taidot vaikuttavat siihen, kuinka hän pystyy tekemään aloitteita sosiaalisten suhteiden solmimiseksi (Pulkkinen 2002, 47). Jo pienet lapset voivat solmia ystävyys-suhteita. Ystävyys-suhteet valmentavat kasvavaa lasta läheisiin suhteisiin, ryhmä taas valmentaa häntä toimimaan yhteiskunnassa. (Salmivalli 2005, 38.)

Lapselle leikki on kestävä tapa oppia (Leikin merkitys lapselle [viitattu 5.11.2012]). Siksi opinnäytetyössäni tutkinkin, millaiset leikkitilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja. Tavoitteenani on myös selvittää, millaisia sosiaalisia taitoja lapset ovat jo oppineet ja käyttävät leikeissään. Tutkimusmenetelmänä käytän osallistuvaa havainnointia, sillä tutkimuksen toteutuksen aikana toimin päiväkodinopettajan sijaisena yhdessä Seinäjoen kaupungin päiväkodissa. Osallistuva havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 203–204).

Aihe on minulle itselleni tärkeä ja ajankohtainen, sillä sosionomin ammatin lisäksi saan pätevyyden toimia lastentarhanopettajana. Opinnäytetyöni kautta saan tietoa leikin merkityksestä lasten sosiaalisille taidoille ja siitä, miksi sosiaaliset taidot ovat tärkeitä lapsen kehityksen kannalta. Näitä tietoja voin soveltaa tulevalla työurallani lasten parissa.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimus

Tässä luvussa kerron lyhyesti tutkimuksestani ja luvussa viisi kerron tarkemmin tutkimuksen toteutuksesta ja avaan menetelmät, joita tutkimusta tehdessäni käytin. Luvussa kuusi esittelen tutkimustuloksia, joita sain havainnoimalla lasten välisiä vuorovaikutuksellisia leikki tilanteita.

Opinnäytetyöni kohteena ovat kolmesta viiteen vuotiaat päiväkodissa olevat lapset. Tutkimuksen kautta pyrin saamaan tietoa siitä, millaisia sosiaalisia taitoja tämän ikäiset lapset leikkiessään käyttävät ja millaiset leikki tilanteet voivat kehittää lapsen sosiaalisia taitoja. Tutkimuksen toteutan havainnoimalla erilaisia lasten välisiä leikki tilanteita ja sitä, kuinka lapset toimivat leikkiessään. Havainnoin leikkiä sekä suuryhmässä, että pienryhmässä. Havainnoimalla lasten leikkejä saadaan paljon tietoa lasten sosiaalisista suhteista, lapsiryhmän dynamiikasta sekä yksittäisen lapsen vuorovaikutussuhteen laadusta muiden lasten kanssa (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 33).

Havainnoinnin tukena toteutin kolme-, neljä- ja viisivuotiaille lapsille tarinatuokion, jonka pääosassa oli Jeppe-koira. Jeppe-koira opetteli tarinoissa eri tilanteiden kautta sosiaalisia taitoja ja lapset saivat olla Jepelle avuksi. Tuokion kautta pyrin saamaan tietoa siitä, tietävätkö lapset, miten sosiaalisissa tilanteissa kohdellaan muita. Keskustellen kävimme tarinoiden jälkeen läpi tilanteita, ja kuinka Jepen olisi tilanteissa pitänyt toimia.

Tutkimuskysymyksiksieni muodostuivat:

- Millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttävät?
- Millaiset leikki tilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja?
- Millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistavat?

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsittelen leikkiä, lasten sosiaalisuutta ja sosiaalisten taitojen oppimista.. Kaikki nämä aihepiirit koskettavat opinnäytetyöni aihetta ja liittyvät pienten päiväkotilapsien arkeen ja oppimiseen.

2.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä täytyy huomioida monia eettisiä seikkoja. Eettinen ajattelu on kykyä pohtia sekä omien että toisten ihmisten arvojen kautta sitä, mikä on väärin tai oikein. Eettisiä kysymyksiä voi liittyä tutkimuskohteen ja – menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen ja tutkimuskohteiden kohteluun (Kuula 2006, 11). Tutkimuksen tekijän tulee pohtia tarkasti tekemiään päätöksiä tutkimuksensa suhteen. Tärkeää tutkimuksen tekemisessä on kunnioitus; kirjallisuutta tulee kunnioittaa, eikä sitä saa plagioida. Lisäksi tutkittavia tulee kunnioittaa sellaisina, kuin he ovat. (Kuula 2006, 21).

Päiväkodissa, jossa tutkimuksen toteutin, ainoastaan ryhmän muut työntekijät sekä päiväkodin johtaja tiesivät, että tein tutkimusta työni ohessa. Kerroin heille, mitä tutkin ja, että toteutan tutkimukseni havainnoimalla lasten leikki-tilanteita. Vanhemmilta en kysynyt, voisiko heidän lapsensa osallistua tutkimukseeni. Johtaja katsoi, ettei vanhempien lupaa tarvita, sillä havainnoin päiväkodin jokaista kolmesta viiteen vuotiasta lasta enkä kerro opinnäytetyössäni, missä Seinäjoen kaupungin päiväkodissa tutkimukseni toteutin.

Tutkimusaineiston käsittelyssä tulee muistaa tutkittavien yksityisyys (Mäkinen 2006, 114; Kuula 2006, 207). Opinnäytetyössäni ei tule esille kenenkään lapsen identiteetti. Tuloksissani kerron ainoastaan, minkä ikäinen tyttö tai poika on kyseessä. Jos tutkimuksesta saisi selville, kuka lapsi on kyseessä, olisi tutkimukseni eettisesti ongelmallinen (Mäkinen 2006, 118). Tutkimuskohteenani on kuitenkin yhteensä 17 lasta, joten yksittäisen lapsen tunnistaminen on mahdotonta. Tutkimuksessani tutkimusympäristö säilyy todenmukaisena ja tutkimustuloksista tulee pätevämpiä, kun havainnoin lasten leikki-tilanteita heidän tietämättään (Mäkinen 2006, 118).

Tutkimukseni aikana kirjoitin muistiinpanoja tekemistäni havainnoinneista. Vaikka muistiinpanot ovat vain minun nähtävilläni, tein nekin anonyymisti, nimiä ylös kirjoittamatta. Kuula (2006, 214) suosittelee, että suorat tunnisteet poistettaisiin välittömästi, kun aineiston tekninen toimivuus on tarkistettu. Olen koko tutkimuksen ajan välttänyt suoria tunnisteita, jolloin tunnistettavuus on mahdotonta.

3 LEIKKI

3.1 Mitä leikki on?

Sinkkosen (2008, 217) mukaan leikki on ”ihmisen kaikista kaunein, kaikista inhimillisin luomus”, joka myös auttaa lasta selviytymään tässä maailmassa. Kesätyöpai-
kassani kaupan kassalla jäin joskus miettimään ja seuraamaan, millä energialla lapset jaksavat lähes koko ajan leikkiä. Lapset leikkivät jopa ollessaan vanhempiensa taikka isovanhempiensa kanssa ostoksilla tavaratalossa. Jeffreen ym. (1977, 9) mukaan lapset leikkivät kaikkialla. Tämän huomion olen tehnyt itsekin tarkkai-
lemalla lasten käyttäytymistä ja toimintaa ympärilläni.

Leikki on lapselle hyvä ja kestävä tapa oppia. (Leikin merkitys lapselle [viitattu 5.11.2012]). Leikki edistää myös lapsen sosiaalisia taitoja, kuten taitoa toimia yhdessä toisten lasten kanssa, neuvotella ja ratkaista riitoja (Hermanson 2008 [viitattu 30.10.2012]). Opinnäytetyössäni keskityn siihen, kuinka leikki edistää lasten sosiaalisia taitoja. Leikin kautta lapsi saa parhaat eväät aikuisuutta varten, sillä leikit opettavat lapselle yhteistyötaitoja, toisten kunnioittamista ja monia selviytymistaitoja (Leikki – jokaisen lapsen oikeus, päivitetty 18.11.2008 [viitattu 30.10.2012]).

Kalliala (1999, 36) tuo teoksessaan Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä: Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos esille, miten Roger Caillois (1958) on aikoinaan kuvaillut leikkiä toiminnaksi, joka on vapaaehtoista, ennakoimatonta, tuottamatonta ja kuvitteellista. Kaikki nämä neljä kuvaavat leikkiä osuvasti. Leikin tulee tapahtua spontaanisti (Kalliala 1999, 36). Leikki on spontaania, mikäli ei työntämällä työnnä lasta leikkimään. Aikuiset voivat kevyesti ohjata sivusta lasten leikkiä, mutta on hyvä antaa lapsen harjoittaa mielikuvituksensa käyttöä leikkiessään (Koivunen 2009, 40).

Kalliala (1999, 49) ottaa teoksessaan esille neljä leikin pääteemaa, jotka ovat agon (kilpailu), alea (sattuma), mimicry (kuvittelu) sekä ilinx (huimaus). Termit ovat latinalaisia ja kreikkalaisia. Käsittelen pääteemoja seuraavaksi erikseen omissa alaluvuissaan.

3.1.1 Kilpailun agon

Termi agon tarkoittaa kilpailua; toimintaa, joita ohjaavat säännöt ja jonka tavoitteena on voittaminen. Kaikki agon-peleihin osallistuvat eivät kuitenkaan tavoittele voittamista, vaan he saattavat osallistua peliin yhdessäolon vuoksi. (Kalliala 1999, 41–42.) Sanonta fair play eli reilu peli sopii mielestäni hyvin kyseiseen pääteemaan; vaikka useimpien henkilöiden tavoitteena on voittaminen, pelataan hyvässä hengessä, sääntöjä noudattaen ja yhteisestä toiminnasta nauttien.

Vanhempien on hyvä opettaa lapsilleen, ettei kilpailuja tarvitse ottaa aivan tosissaan ja tärkeintä on mukava tekeminen. Aikuisten olisi myös itse hyvä muistaa neuvot, joita ovat lapsille antaneet kilpailujen suhteen. Kaikki vanhemmat eivät välttämättä itsekään ole ymmärtäneet, ettei voittaminen ole tärkeintä kilpaillessa. Jotkut vanhemmat ottavat hyvin tosissaan lastensa harrastukset. Etenkin, kun kyseessä on urheilulaji. Olen nähnyt useita vanhempia, jotka huutavat lapsensa jalkapallopelissä pää punaisena tuomareille. Paikalla on paljon lapsia, joten vanhempien tulisi miettiä käyttäytymistään ja sitä, mitä he käyttäytymisellään lapsille viestittävät, sillä lapset ottavat aikuisista mallia.

3.1.2 Sattuman alea

Alea muistuttaa hieman agonia, sillä molemmissa on kyse pelaamisesta. Termi alea tarkoittaa arpaa ja noppapeliä. Agon-pelissä voittajaksi julistetaan, se joka kukistaa muut vastustajat, mutta alea-pelissä voittaja valikoituu sattumalla. Tällöin alea-pelin voittaa se, jota onni suosii sillä kerralla. (Kalliala 1999, 42.)

Alea-pelit voivat turhauttaa joskus, jos huono onni osuu kohdalle monta kertaa peräkkäin. Vanhempien ja lasten olisi hyvä pelata alea-pelejä yhdessä ja näyttää lapselle, miten hyvä häviö käyttäytyy. Alea-peleissä keskiössä ei ole voiton tavoittelu vaan mukava tekeminen. Voitonjanoisille henkilöille alea-pelit eivät kuitenkaan sovi.

Uno-korttipeli on vielä nykyäänkin suosittu lasten keskuudessa. Unossa esiintyy piirteitä sekä agonista että aleasta; kortit jakautuvat pelaajille sattumanvaraisesti,

mutta pelaajat voivat taktikoida ja käyttää pelikorttinsa mahdollisimman hyvin (Kalliala 1999, 43).

Alea-pelit ovat enemmän aikuisten mieleen kuin lasten (Kalliala 1999, 42). Jotkut saattavat tulla jopa riippuvaisiksi alea-peleistä, esimerkiksi pelikoneilla pelaamisesta. Nykyään internetkin tarjoaa aikuisille paljon erilaisia pelejä, joiden voittamiseen ei aikuinen itse pysty vaikuttamaan. Vaikka pelissä on kyse sattumasta, saattaa voitonhuuma viedä mennessään, ja lopulta syntyä vakava riippuvuus tällaisiin peleihin.

3.1.3 Kuvittelun mimicry

Kuvitteluleikeissä lapsi luopuu hetkellisesti omasta persoonallisuudestaan esittääkseen jotain muuta roolia (Kalliala 1999, 43). Kuvitteluleikit merkitsevät tästä hetkestä irtaantumista ja mielikuvituksen käytön alkua (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 18). Lapset saattavat esittää jotain suosikki satuhahmoaan taikka tuoreinta teini-idolia. Kuvitteluleikeissä lapsen jäljittelyn kohteena voi myös olla oma äiti tai isä (Kalliala 1999, 44). Kalliala (1999, 44) toteaa, että kuvitteluleikeihin osallistuu yleensä vähintään kaksi lasta. Lapset kommunikoivat leikkiessään roolien sisällä sekä ulkopuolella, ja tällöin toimivat näyttelemisen lisäksi myös käsikirjoittajina, ohjaajina ja lavastajina. Kuvitteluleikit ovat suosittuja 3-5-vuotiaiden lasten keskuudessa, sillä heidän mielikuvituksensa on vilkasta. Lapset saattavat viihtyä kuvitteluleikkien parissa montakin tuntia. (Kahri 2003, 19–23.)

Vuoden 2012 Lontoon olympialaisissa nähtiin mimicrya, jossa kilpailuja seuraava yleisö samaistuu vahvasti kilpailijoihin. Kilpailijat puolestaan pelaavat agon-peliä, jossa puristetaan itsestään kaikki irti ja tavoitellaan voittoa. Tätä agon-peliä eli olympialaisia varten harjoitellaan pitkän aikaan.

Naamiaiset ovat sekä lasten, että aikuisten suosiossa. Mimicrya nähdään myös aikuisten naamiaisjuhlissa, joissa juhlijat ovat pukeutuneet haluamallaan tyylillä. Naamiaisissa aikuiset ovat astuneet sisälle rooliin, ja leikkivät olevansa joitain muita henkilöitä juhlien ajan.

3.1.4 Huimauksen ilinx

Ilinxissä on mahdollista kokea joko fyysistä tai psyykkistä huimausta. Fyysistä huimausta aiheuttavat esimerkiksi keinuminen, karuselli ja liukuminen. (Kalliala 1999, 46.) Ilinx-leikissä lapsi haluaa kokea jotain erilaista tunnetta, jonka tuntemisesta lapsi voi saada lisäenergiaa leikkiinsä. Välillä lapset haluavat saada adrenaliinin oikein kunnolla virtaamaan, jolloin ilinx-leikit toimivat hyvinä adrenaliinin nostattajina. Lapsena ilinxin tuomaa tunnetta haetaan esimerkiksi pyörimällä tai keinumalla. Myös aikuiset kaipaavat fyysistä huimauksen tunnetta elämäänsä, jolloin he saattavat hypätä benji- tai laskuvarjohypyn ja ajaa moottoripyörällä taikka ralliautolla. Vaikka fyysisen huimauksen tunteeseen tarvitaankin huimapäisyyttä, toiminnan ei välttämättä tarvitse olla vaarallista.

Huvipuistot ovat ilinx-paikkoja, sillä huvipuistoihin mennään pitämään hauskaa ja olemaan hieman hurjakin. Vuosi vuodelta huvipuistoihin tulee isompia huimauksen tunteen aiheuttavia laitteita. Olennaista näissä laitteissa on hetkellisen paniikin ja huimauksen tavoittelemisen. (Kalliala 1999, 47.) Huvipuisto tarjoaa laitteita lapsille sekä aikuisille, sillä useimmilla ikäryhmillä tulee välillä tarve kokea huimausta. Usealle ihmiselle huvipuisto on irtiotto arjesta ja huimauksen sekä hetkellisen paniikin jälkeen jaksaa palata arkeen.

Psyykkisen huimauksen tavoitteluun ei välttämättä tarvita keinua, karusellia taikka ralliautoa, vaan psyykkinen huimaus ilmenee hulluttelun puuskina ja hetkellisenä haluna saada aikaan sekaannusta ja epäjärjestyttä. Leikkejä ei pysty täysin luokittelemaan joko agoniin, aleaan, mimicryyn tai ilinxiin, vaan leikki voi sisältää piirteitä useasta eri kategoriasta. (Kalliala 1999, 46–47.)

Luvussa kuusi tuon esille havainnoinnin kautta saadut tulokset. Havainnoinnissa kiinnitin huomioni lasten välisiin leikkitalanteisiin ja muistiinpanojeni kautta jaoin leikit peruskategorioiden mukaan.

3.2 Pienryhmätoiminta

Nykyään useissa päiväkodeissa toteutetaan pienryhmätoimintaa muutamana päivänä viikossa. Pienryhmätoiminta perustuu vuorovaikutuksen suunnitteluun ja sen mahdollistamiseen (Mikkola & Nivalainen 2009, 31). Aikuisten ja lasten kokemukset pienryhmätoiminnasta vahvistavat sen tarpeellisuutta ja toimivuutta päiväkodin arjessa (Mikkola & Nivalainen 2009, 31). Henna Gustafssonin ja Anne Tarpion (2012,40) opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että Seinäjoen päivähoidon kahdeksasta tutkimukseen osallistuneesta kasvattajasta kuusi toteuttivat pienryhmätoimintaa päiväkotiryhmässä. Pienryhmätoiminnan kuvattiin helpottavan päiväkotiarjen kulkua ja rauhoittavan toimintaa. Arjen rauhoittuneisuus on todettu useissa päiväkodeissa. Pienryhmätoiminnan kautta lapsi saa helpommin turvaa ja tukea omalta hoitajaltaan. Toiminta helpottaa lapsen huomiointia ja sen kautta hän kasvaa vuorovaikutustilanteisiin. (Ryhmäkoot pienemmiksi [viitattu 30.10.2012].)

Jotkut lapset voivat kokea suurryhmässä toimimisen haastavaksi ja rasittavaksi. Niinpä pienryhmät voivat olla heille mieluisampi toimintaympäristö. Pienryhmässä he saattavat saada äänensä kuuluviin ja tulla näkyvämmiksi. He voivat jopa olla rohkeampia pienryhmätoiminnan aikana kuin normaalisti suurryhmässä. Pienryhmällä tarkoitetaan kahden ja 30 jäsenen välillä olevaa jäsenmäärää (Pennington 2002, 8). Tutkimusryhmässä pienryhmätoiminnalle oli varattu aikaa tiistai-, keskiviikko- ja torstai-aamupäiväisin. Pienryhmät koostuivat maksimissaan kuudesta lapsesta.

Mitä pienemmässä ryhmässä lapsella on mahdollisuus olla, sen helpompaa ja turvallisempaa hänen on olla oma itsensä, oppia uusia taitoja ja tulla yksilönä näkyvämmäksi (Mikkola & Nivalainen 2009, 31). Pienemmässä ryhmässä aikuinen pysyy huomioimaan lapset paremmin kuin suurryhmässä. Mitä isompi ryhmä, sitä vähemmän jokainen lapsi saa huomiota aikuiselta. Lapsi tarvitsee ja hakee huomiota kuitenkin myös suurryhmässä, mikä voi aikaansaada kovan melun sekä kiireän ilmapiirin. Isossa ryhmässä aikuinen käyttää suuren osan ohjeiden ja käskyjen antamiseen ryhmän lapsille, minkä vuoksi lapsi ei saa riittävästi tarvitsemaansa huomiota aikuiselta. Pienryhmässä ei esiinny samanlaista levottomuutta, mitä

suuryhmässä saattaa esiintyä, sillä pienryhmässä lapset voivat saada aikuiselta paljon huomiota. (Mikkola & Nivalainen 2009, 32–33.)

Pienessä ryhmässä lapsella on parempi mahdollisuus harjoitella oppimiaan sosiaalisia taitoja ja kehittää niitä leikkiessään ja toimiessaan muiden pienryhmän lasten kanssa. Lapsi pääsee suuryhmässä harjoittelemaan pienryhmässä opeteltuja asioita, kuten sosiaalisia taitoja. Mikkola & Nivalainen (2009, 33) toteavat, että lapsen on opittava toimimaan myös isommissa ryhmissä. Tutkimusryhmässä pienryhmätoiminta kesti maksimissaan kaksi tuntia kerrallaan. Viikon aikana lapsille jäi paljon aikaa leikkiä ja harjoitella taitojaan myös suuryhmässä.

On toivottavaa, ettei pienryhmän rakenteessa tapahtuisi suuria muutoksia kauden aikana, eli syksystä kevääseen. Tietenkin on mahdollista, että joku lapsi lähtee ja uusia tulee. Kun pienryhmä pysyy suunnilleen samana koko toimintavuoden, on lapsilla mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla omaan pienryhmään. Suuryhmään liittyminen sujuu helpommin pienryhmään ryhmäytymisen jälkeen, sillä lapsen sosiaaliset taidot ovat kehittyneet pienryhmässä, jolloin hänellä on työkaluja tehdä ystävyyttä suuryhmän lapsien kanssa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

3.3 Miksi lapset leikkivät ja miksi se on tärkeää?

Leikki on lapselle hyvin ominainen ja normaali tapa toimia. Leikin kautta lapset elävät elämäänsä, käsittelevät ja ilmaisevat omia tunteitaan, ajatuksia sekä tuovat itsensä tavalla tai toisella esille. Lapselle luonteva toiminta, eli leikki, vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Leikkiessään lapsi oppii paljon asioita, joilla on vaikutus hänen kehitykselleen ja tulevaisuudelle. Leikki toisten lasten kanssa on vuorovaikutuksellista toimintaa, jonka kautta lapsi oppii leikkimisen taidot, ystävyyssuhteiden solmimisen ja ylläpidon, neuvottelutaidot ja kompromissien teon, pettymysten sietoa sekä itsensä arvostamista. (Huhtanen 2005, 18.)

Lapset eivät itse ymmärrä, millaisia vaikutuksia leikillä on heidän kehitykselle ja tulevaisuudelle. He vain leikkivät ja nauttivat siitä. Lapset leikkivät itsensä vuoksi, eivätkä tavoittele leikin suotuisia vaikutuksia (Jeffree ym. 1977, 9). Leikki on erittäin merkityksellinen asia lapsen elämässä, joten vanhempien ja varhaiskasvattajien tulee varmistaa, että lapsella on aikaa leikkiä – aikaa olla lapsi (Kalliala 2008, 39; Kahri 2003, 6). Lasten tulee antaa leikkiä yksin ja yhdessä mahdollisimman paljon oppimisen ja kehityksen vuoksi (Karvonen & Lehtinen 2009, 44). Leikki vahvistaa pienten lasten aivojen kehittyviä hermoratoja ja vaikuttaa siten sekä kognitiiviseen, emotionaaliseen että fyysiseen kehitykseen (Murphy 2010, 6).

Toisten lasten kanssa leikkimisellä on vaikutuksia lapsen itsetunnon vahvistumiselle (Helenius & Mäntynen 2001, 133; Parkkinen & Keskinen 2005, 5). Kiusaamis- ja torjuntatilanteet kuitenkin heikentävät lapsen itsetuntoa ja sen kehittymistä. Kaikki lapset eivät ole samalla viivalla kommunikoinnin kanssa. Heikot kommunikointitaidot voivat aiheuttaa kielteisiä sosiaalisia seurauksia, esimerkiksi ryhmästä torjumista. (Craig-Unkefer & Kaiser 2002, 3.)

Leikissä lapset kasvattavat ymmärrystään siitä, keitä he oikein ovat, oppivat heitä ympäröivästä maailmasta, kehittävät sanastoaan ja vahvistavat ihmissuhteitaan (Murphy 2010, 6). Leikki antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella turvallisesti erilaisia tilanteita ja rooleja, ja näin leikki valmentaa lasta moniin erilaisiin tilanteisiin sosiaalisen käyttäytymisen kannalta (Parkkinen & Keskinen 2005, 5).

Leikki yhdessä ikätovereiden sekä myös toisten lasten kanssa opettaa lasta toimimaan ryhmässä ja kehittää lapsen sosiaalisia taitoja. (Karvonen & Lehtinen 2009, 45.) Lapset opettavat toinen toistaan ja muodostavat tärkeitä suhteita keskenään. Leikki on tärkeää, sillä leikin kautta lapsi oppii sosiaalisten suhteiden ja tilanteiden luomista ja niihin liittyviä sääntöjä (Kahri 2003, 31). Päivähoidosta lapsi saattaa jopa löytää itselleen elintärkeän ystävän.

Kaikki turvalliset ihmissuhteet edistävät lapsen oppimista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18). Turvallisuuden tunteen kautta lapsi pystyy täysin heittäytymään tilanteeseen, eikä tarvitse olla varuillaan. Turvallisuudella saattaa myös

olla vaikutusta siihen, kuinka hyvin lapsi oppii leikin kautta sosiaalisia taitoja ja muodostaa sosiaalisia suhteita.

Meillä jokaisella on omat keinomme päästää ulos liiat höyryt. Jotkut aikuiset lähtevät pitkälle juoksulenkille ja jotkut saattavat viettää iltansa yökerhossa tanssien päästämässä höyryjä pihalle. Leikki on lasten ”varaventtiili”, jonka kautta lapset purkavat ylimääräistä energiaansa (Jeffree ym. 1977, 9). Lapset saattavat monesti leikkiä riehakkaita leikkejä, silloin kun heillä on ns. liikaa energiaa varastossa.

4 LAPSEN SOSIAALISUUS JA SOSIAALISET TAIDOT

4.1 Sosiaalinen kehitys

Lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaikuttaa sosiaalinen alkupääoma, joka koostuu arvoista ja normeista, sosiaalisesta verkostosta sekä luottamuksesta. (Pulkkinen 2002, 44). Sosiaalistuminen on sekä oppimis- että kehittymistapahtuma, jonka myötä lapsi rakentaa identiteettiään, minäkuvaansa ja itsetuntoaan (Parkkinen & Keskinen 2002, 5). Sosiaalinen kehitys on siis hyvin tärkeää lapsen oppimisen ja kasvun kannalta. Ennen vanhaan suurperheet tarjosivat lapselle sosiaalisen kasvuympäristön, mutta nykyaikana useat lapset viettävät suuren osan varhaislapsuudestaan päiväkodissa. Tällöin päiväkodilla on suuri vastuu lapsen sosiaalistajana (Huhtanen 2005, 8). Päiväkodissa lapset kohtaavat päivän aikana useita ihmisiä, mikä kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja hän oppii toimimaan toisten ihmisten kanssa (Lehtinen 2000, 82).

Päiväkoteja saatetaan pitää sosiaalisesti raskaina. Liisa Keltikangas-Järvinen (2012, 79–80) tuo esille tutkimuksen, jossa on vertailtu kotona olevien ja päiväkodissa olevien pienten lasten stressitasoa. Lapsilla, jotka viettivät arkipäivänsä päiväkodissa, oli korkeampi stressitaso. Stressin taso vaihteli yksilöllisesti ja oli yhteydessä lapsen persoonaan. Ujoilla ja aroilla lapsilla, jotka eivät viihtyneet sosiaalisissa tilanteissa, kuten leikissä, stressitaso oli muita korkeampi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 79–84.) Päiväkotiryhmän levottomuus, meteli ja liialliset sosiaaliset kontaktit vaikuttavat lapsen stressiherkkyyden nousuun. Nämä vaikutukset saattavat tulla esiin aikuisuudessa. (Keltikangas-Järvinen 25.2.2009 [viitattu 2.11.2012].)

Sosiaalinen alkupääoma vaihtelee lapsen perhetaustasta riippuen. (Pulkkinen 2002, 44.) Lapset voivat kokea perheessä turvattomuutta esimerkiksi vanhempien päihteiden käytön vuoksi. Lapsen turvattomuuden tunteella on pitkäaikainen vaikutus lapsen kehitykseen, ei vain sosiaalisissa suhteissa vaan myös oppimisessa ja oppimishalukkuudessa. Pienen lapsen lähiympäristössä tulee olla ihminen, joka huolehtii lapsen tarpeista ja johon lapsi voi luottaa. Kasvuympäristöjen erot aiheuttavat suuria eroja lasten sosiaalisten taitojen kehittymiseen. (Pulkkinen 2002, 45–

46.) Lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavat monet eri seikat, esimerkiksi äiti-lapsi – suhde sekä leikkiminen saman ikäisten lasten kanssa (Parkkinen & Keskinen 2005, 5).

Seuraavien kappaleiden aikana tulee muistaa lasten eroavaisuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten taitojen oppimisessa. Jokaisella lapsella on erilaiset lähtökohdat sosiaaliseen kehitykseen.

4.1.1 Sosiaalisuus – luonnon paras lahja?

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaalinen lapsi viihtyy muiden ihmisten seurassa ja haluaa ylläpitää sellaista käytöstä, joka aikaansaa sen, että hänestä pidetään. Pienelle lapselle sosiaalisuus on luonnon parhaita lahjoja, sillä sosiaalinen lapsi saa ympäristöltään sellaista positiivista palautetta, joita kaikkien lasten tulisi saada. Sosiaalista lasta ihastellaan, kehutaan ja kannustetaan. (Keltikangas-Järvinen 2010. 36–37.)

Sosiaalinen lapsi on usein jo vauvana kiinnostunut uusista ihmisistä ja haluaa päästä lähemmäs tutustumaan, millainen ihminen on oikein kyseessä. Sosiaalinen lapsi pyrkii ottamaan kontaktia tuntemattomiinkin ihmisiin. (Keltikangas-Järvinen 2010. 37.) Teoksessaan *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*, Keltikangas-Järvinen (2010, 37) väittää, että sosiaalinen lapsi ei viihdy yksin vaan vaatii aina seuraa eikä sosiaalinen lapsi koskaan vetäydy leikkimään yksin. Millainen sitten on lapsi, joka viihtyy muiden ihmisten ja lasten seurassa, mutta leikkii välillä omissa oloissaan? Eikö tällainen lapsi ole sosiaalinen? Välillä haluan olla yksin, omissa oloissani mutta ajattelen silti olevani sosiaalinen ihminen. Tunnen lapsiakin, joilla on hetkiä, jolloin he haluavat leikkiä ja olla yksin, mutta heillä on myös tarve olla muiden ihmisten ympäröimänä.

Lapsi tarvitsee ympäristöltään myönteistä palautetta sosiaalisuudestaan, jotta hänellä olisi paremmat mahdollisuudet hyvään kehitykseen. Keltikangas-Järvinen (2010, 38) kirjoittaa, että lapsen sosiaalisuus saa vanhemmassa aikaan reaktion, jolla on monia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Hyvä kehitys ei ainoastaan johdu lapsen omasta sosiaalisuudestaan, vaan siitä, kuinka aikuiset lapsen sosiaalisuu-

teen reagoivat. (Keltikangas-Järvinen 2010, 38.) Aikuisten antamalla palautteella on vaikutusta lapsen rakentuvaan minäkuvaan ja itsetuntoon (Keltikangas-Järvinen 2010, 40).

Matalamman sosiaalisuuden omaavat lapset tarvitsevat aikuisilta paljon kehittäväää palautetta sosiaalisista vuorovaikutustilanteista. He tarvitsevat positiivista palautetta jopa sosiaalisia lapsia enemmän, mutta kuitenkin he eivät sitä usein saa. Ainoastaan omilta vanhemmiltaan saatu palaute ei riitä kehittämään lapsen sosiaalisuutta, vaan lapsi tarvitsee palautetta myös muilta aikuisilta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 40.) Runsas negatiivinen palaute heikentää lapsen minäkuvaa eivätkä hänen sosiaaliset taitonsa kehity (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 51).

Sinkkonen (2008, 181) kuvaa osuvasti, että lapsen kehitys etenee eräänlaista polkua pitkin, jonka toisella puolella on kannustaminen ja toisella rakentava kritiikki. On tervettä, että lapsi saa sekä kannustusta, että kritiikkiä. Kannustamisen tulee tapahtua oikeasta asiasta, eikä automaattisesti jokaisesta lapsen teosta tai sanasta. Kielteiset oppimiskokemukset saattavat vahingoittaa tervettä sosialisatioprosessia (Huhtanen 2005, 10).

Entäs ylisosiaalinen lapsi, joka alkaa jutella jokaiselle vastaan tulijalle tai harvemmin rauhoittuu leikkimään yksin? Tällaisessa tilanteessa vanhemmat voivat turhautua lapsen liialliseen sosiaalisuuteen ja tässä tapauksessa antavat lapselle itsetuntoa vahingoittavaa kielteistä palautetta (Keltikangas-Järvinen 2010, 42). Lapsilla, joilla on Williamsin syndrooma (WS), esiintyy ylisosiaalisuutta. WS-ihmiset tekevät tuttavuutta täysin vieraiden ihmisten kanssa ja käyttäytyvät hypersosiaalisesti. (Kehitysvammahuollon tietopankki 2005.) Ylisosiaalinen lapsi voi käyttäytymisellään joutua vaaratilanteisiin.

Sosiaalinen kyvyttömyys ilmenee eristäytymisenä ja erilaisina sosiaalisina ongelmina, kuten murjottamisena, omiin oloihinsa vetäytymisenä, surullisuutena sekä liiallisena riippuvuutena (Huhtanen 2005, 13). Päiväkodin työntekijöiden tulee kiinnittää huomio jokaiseen lapseen, oli hän sitten sosiaalisesti aktiivinen tai arka. Jotkut aikuiset eivät jaksakaan nähdä vaivaa kontaktin saamiseen matalamman sosiaalisuuden omaavan lapsen kanssa (Keltikangas-Järvinen 2010, 40–41). Päiväkodissa kuitenkin jokaiseen lapseen pyritään saamaan kontakti ja muodostamaan yhte-

ys, vaikka se olisikin haastavaa. Kasvatusta työkseen tekevillä on aikaa ja keinoja lähestyä sosiaalisesti arkaa lasta. Päiväkodissa jokaisen lapsen tulisi saada positiivista palautetta, joka edistää lapsen kehitystä. Päiväkodin kasvattajien tulee tarjota matalan sosiaalisuuden lapselle erilaisia positiivisia leikkitalanteiden ikätove-reidensa kanssa, jotta lapsi hiljalleen uskaltautuisi lähestymään leikkikavereitaan ja leikkimään heidän kanssaan itsenäisesti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 44–46.)

4.1.2 Sosiaalisten taitojen oppiminen

Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa edellyttää sosiaalista valmiuksia ja taitoja. Sosiaaliset valmiudet eivät synny itsestään, vaan osallistumisen kautta. Oppimiskokemuksien kautta lapsi oppii sosiaalisen vuorovaikutuksen säännöt. (Huhtanen 2005, 10.) Sosiaaliset taidot liittyvät sekä kommunikaatio- että leikkitaitoihin (Craig-Unkefer & Kaiser 2002, 11.) Tutkijat eivät kuitenkaan ole yksimielisiä siitä, mitä sosiaaliin taitoihin kuuluu (Salmivalli 2005, 79). Keltikangas-Järvisen (2010, 17–18) mielestä sosiaaliset taidot merkitsevät kykyä tulla toimeen ihmisten kanssa.

Sosiaalisten taitojen oppiminen on pitkä tapahtuma, joka lähtee liikkeelle niin varhaisista lapsen kokemuksista, ettei välttämättä tule edes mieleen, että kyse on sosiaalisten taitojen ensimmäisistä askeleista. Päiväkodissa hoitajan ja lapsen välille syntynyt kiintymyssuhde vaikuttaa ns. sosiaalisten aivojen kehittymiseen. Kiintymyssuhteen seurauksena lapsi alkaa luottaa kasvattajaan. Sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta syntynyt luottamus mahdollistaa muiden kanssa toimimisen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7.) Ensimmäiset sosiaaliset taidot lapsi kuitenkin oppii ennen päivähoitoa vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja mahdollisten sisarusten kanssa.

Sosiaalisuus on synnynnäistä, mutta sosiaaliset taidot opitaan (Keltikangas-Järvinen 2010, 13; Salmivalli 2005, 79). Lapset oppivat sosiaalisia taitoja yleensä seuraamalla muiden ihmisten toimintaa. Aikuisen tehtävänä on myös opettaa lapselle, miten toisten ihmisten kanssa voi toimia ja miten ei voi toimia. Vanhempien, päiväkodin kasvattajien sekä muiden aikuisten tulee tukea lapsen kehittyviä taitoja

ja antaa paljon positiivista palautetta ja rohkaista lasta sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50.) Sosiaalisuudesta saatu palaute kehittää ja lisää lapsen sosiaalisia taitoja (Keltikangas-Järvinen 2010, 53).

Useilla ihmisillä on sellainen käsitys, että lapsi oppii sosiaalisia taitoja automaattisesti leikkiessään ja puuhatessaan toisten lasten kanssa. Näin ei kuitenkaan ole, vaan lapselle täytyy myös opettaa sosiaalisia taitoja. (Koivunen 2009, 43.) Leikkitilanteet muiden lasten kanssa ovat niin sanottuja harjoitustilanteita. Lapsen vanhempien ja päiväkodin kasvattajien on hyvä seurata vierestä ”harjoitustilanteita”, sillä lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta varhaisen iän leikkitilanteissa (Koivunen 2009, 40).

Sosiaalisia taitoja harjoitellaan toimimalla toisten ihmisten kanssa (Keltikangas-Järvinen 2010, 53). Päiväkoti on hyvä paikka sosiaalisten taitojen kehittävään harjoitteluun. Hoitopaikka on ympäristö, jossa lapselle tulee eteen tilanteita, joissa tarvitaan sosiaalisia taitoja tai, jotka kehittävät niitä. (Koivula 2010, 28.) Lapset tarvitsevat sosiaalisia taitoja, jotka varmistavat leikin ikäistensä lasten kanssa (Craig-Unkefer & Kaiser 2002, 4.) Sosiaalisten taitojen opettaminen ja kehittäminen on yksi päivähoidon tärkeistä tehtävistä, sillä ne ovat merkittäviä kiusaamisen ehkäisyn kannalta. (Pulkkinen 2002, 66).

On olemassa lapsia, joiden sosiaaliset taidot eivät kehity, vaikka heille niitä opetettaisiin tai he leikkisivät vertaisryhmäläisten kanssa. Sosiaalisten taitojen heikkous uhkaa sosiaalista kehitystä ja voi aiheuttaa hyljeksintää ja kiusaamista toveriryhmässä. Hyvät sosiaaliset suhteet lujittavat lapsen itsekunnioitusta, joka syntyy siitä, että lapsi kokee onnistumista ja toisten ihmisten arvontoa itseään kohtaan. Huonot sosiaaliset taidot ovat esteenä sosiaalisten suhteiden luomiselle, jolloin lapsen itsetunto ei lujitu. (Pulkkinen 2002, 113.) Lapset, jotka eristäytyvät ikätovereistaan, oppivat heikommin sosiaalisia taitoja (Oden & Asher 1977 [viitattu 1.11.2012]).

Sosiaalinen vuorovaikutus vahvistaa lapsen itsetuntoa, identiteettiä ja minäkuvaa (Parkkinen & Keskinen 2005, 5). Leikkiessään ja toimiessaan toisten lasten kanssa, lapsi saattaa ottaa suuren askeleen eteenpäin kehityksessään. Niin yksinkertainen asia, kuin leikki, mahdollistaa osaltaan lapsen hyvän kehityksen. Vanhem-

mat ovat kasvatuksellaan opettaneet lapselle sosiaalisia taitoja (Koivunen 2009, 43). Päiväkodissa vertaisryhmässä lapset pääsevät harjoittelemaan ja kehittämään sosiaalisia taitoja erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Päiväkodin kasvattajan on hyvä seurata lasten leikki-tilanteita, sillä ohjauksellaan hän voi kehittää lasten sosiaalisia taitoja. Sivusta seuraamalla aikuinen pystyy auttamaan lapsia mahdollisten ristiriitatilanteiden selvittelyissä ja täten opettaa lapsille, kuinka tällaisissa tilanteissa tulisi toimia.

4.2 Lasten vertais- ja ystävyysuhteet

Vertaissuhteilla, eli toisilla lapsilla, on suuri merkitys lapsille, sillä niiden kautta he oppivat itsestään, toisistaan ja sosiaalisesta maailmasta. Vertaissuhteilla tarkoitetaan yleensä sosiaalisia suhteita, joissa lapset ovat lähes samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa ja kognitiivisessa kehityksessä. (Koivula 2010, 31.) Kronqvist ja Pulkkinen (2007, 117) korostavat, että vertaissuhteilla saattaa olla jopa vanhempia suurempi vaikutus lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Päiväkotiryhmässä lapset oppivat sosiaalisen vuorovaikutuksen perussääntöjä, kuten miten päästään osaksi leikkiä ja toimintaa, saadaan toisilta hyväksyntää ja muodostetaan ystävyysuhteita (Koivula 2010, 26).

Jokaiselle lapselle tulee joskus eteen haaste; kuinka saada ystäviä ja tulla toimeen toisten lasten kanssa (Koivula 2010, 30). Lapsen persoonallisuus ja sosiaaliset taidot vaikuttavat siihen, pystyykö hän tekemään aloitetta sosiaalisten suhteiden solmimiseksi (Pulkkinen 2002, 47). Joillekin lapsille vaikeuksia tuottavat ystävyysuhteiden solmiminen ja niiden ylläpitäminen. Jos lapsi on oppinut joitakin sosiaalisia taitoja, ystävyysuhteiden solmiminen on helpompaa (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.) Solmitut ystävyysuhteet lisäävät lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä (Webster-Stratton 2011, 251). Ystävyysuhteessa lapset oppivat taitoja, joita tarvitaan läheisissä ihmissuhteissa, kuten parisuhteessa. Kaikki vertaissuhteet eivät ole ystävyysuhteita, sillä ystävyysuhteiden merkitys on syvempi. Vertaissuhteessa opitaan asioita, joita tarvitaan yhteiskunnassa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 28.)

Lasten väliset ystävyysuhteet voivat luoda ainutlaatuisia oppimismahdollisuuksia, joilla on vaikutusta lasten kehitykseen. Ystävät uskaltavat ilmaista jopa omia puutteita ja heikkouksia ja ilmaisulla on vaikutusta lapsen itsetunnon kehitykseen. (Koivula 2010, 31.) Leikin kautta lapsi oppii toimimaan sosiaalisissa suhteissa, saa oman ikäisiään kavereita ja saattaa saada jopa elinikäisiä ystäviä. Vanhempien ja päiväkodin kasvattajien on hyvä tukea lasten ystävyysuhteita. Kaikenlaiset ystävyysuhteet eivät välttämättä tue lapsen kehitystä. Ystävyysuhteiden vaikutusta arvioidessa tulisi kiinnittää huomiota suhteen laatuun; siihen, onko ystävä sosiaalisesti pätevä vai esimerkiksi epäsosiaalinen, onko ystävyysuhteiden läheinen ja myönteisiä kokemuksia tarjoava, onko suhteiden tasa-arvoinen vai esiintyykö siinä vihamielisyyttä tai vallankäyttöä. (Salmivalli 2005, 40.)

Aluksi pienet lapset kartuttavat kokemuksiaan vuorovaikutuksesta ja ystävyysuhteiden rakentamisesta kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Kasvaessaan lapset alkavat kuitenkin viettää enemmän aikaa useamman lapsen ryhmissä. Isoimmissa ryhmissä lapset vahvistavat sosiaalisia taitojaan ja muodostavat ystävyysuhteita (Koivula 2010, 31.)

Kaikilla lapsilla ei ole parasta ystävää, tai ystäviä ollenkaan. Vastavuoroisen ystävyyden puuttumiseen voi vaikuttaa torjutuksi tuleminen lapsiryhmässä (Salmivalli 2005, 36). Vanhemmat eivät aina pysty vaikuttamaan lasten ystävyysuhteiden muodostamiseen. Ujon lapsen on hankala hankkia ystäviä, sillä hän voi olla arka joissakin vuorovaikutustilanteissa. Aggressiivinen lapsi voi käyttöksellään karkottaa toiset lapset luotaan, eikä siksi saa ystäviä (Salmivalli 2005, 34).

Ystävyysuhteiden laadulla on suuri vaikutus lapsen kehitykselle. Jotta ystävyysuhteiden on tasapainoinen ja lapsen kehitystä myönteisesti edistävä, siihen ei liity negatiivista vuorovaikutusta, kuten torjuntaa, pilkkaamista ja dominoivaa käytöstä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 29.) Vanhempien ja päiväkodin kasvattajien on hyvä seurata ystävien toimintaa, sillä lapsi ei itse vielä osaa tiedostaa, että kyseessä ei ole tosiystävä, jos hän käyttäytyy dominoivasti ja ilkeilee. Kirves ja Stoor-Grenner (2010, 49) pohtivat, onko lapsen itse valitsema kaveri lapsen kehityksen kannalta paras vaihtoehto vai onko hyvä, että aikuinen ohjailee lapsen valintaa.

Epätasapainoisessa ystävyysuhteessa on parempi, että aikuinen ohjaa lapset leikkimään muiden lasten kanssa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Syksyllä 2012 olin kuukauden ajan päiväkodinopettajan sijaisena yhdessä Seinäjoen kaupungin päiväkodissa. Toimin päiväkodinopettajana ryhmässä, jossa oli kolmesta viiteen vuotiaita lapsia. Ympäristö oli minulle jo ennestään tuttu, sillä keväällä 2012 olin harjoittelussa kyseisessä päiväkotiryhmässä. Sijaisuuteni aikana toteutin opinnäytetyöni tutkimusosuuden kyseisessä päiväkodissa. Syksyllä 2012 ryhmässä oli kirjoilla 17 lasta; seitsemän kolmivuotiaista, neljä nelivuotiaista ja kuusi viisivuotiasta lasta. Tyttöjä ryhmässä oli kymmenen ja tällöin poikia oli seitsemän. Kuitenkin yksi nelivuotias poika, joka oli kirjoilla, ei ollut sijaisuuteni aikana hoidossa kertaakaan.

Keräsin tutkimusaineistoa havainnoimalla kolmesta viiteen vuotiaiden lasten vapaita ja ohjattuja leikki-tilanteita. Lisäksi pidin jokaiselle ikäryhmälle erikseen ohjatun tuokion, jossa käsiteltiin Jeppe-koiran tarinoiden kautta Christina Salmivallin (2005, 83) sosiaalisten taitojen perusrunkoa (luku 8.2). Sosiaalisten taitojen tutkimuksissa on käytetty melko paljon lasten suoraa havainnointia (Salmivalli 2005, 80). Päädyin havainnointiin, sillä päiväkodinopettajan työnkuvaan kuuluu lasten kasvun ja kehityksen havainnointi. Työni ohessa pystyin samalla keräämään tutkimusaineistoa opinnäytetyölleni.

Tutkimusympäristönä on päiväkotito, jossa havainnoin erilaisia leikki-tilanteita. Tutkimusmenetelmän eli havainnoinnin kautta pyrin saamaan tietoa siitä, millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikkiessään käyttävät, millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistavat ja millaiset leikki-tilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja.

5.1 Havainnointi

Saadakseni tietoa lasten sosiaalisista taidoista ja niiden kehittymisestä leikin kautta, keräsin aineistoa havainnoimalla lasten leikki-tilanteita päiväkodin arjessa. Havainnoinnin avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin, mikä helpottaa havainnoinnin tekoa ja antaa todellisen kuvan tuloksista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara

2006, 202). Havainnoimalla lapsia pääsin seuraamaan heitä tositoimissa; leikkies-
sä muiden lasten kanssa. Sosiaalisten taitojen tutkimuksissa on käytetty melko
paljon lasten suoraa havainnointia (Salmivalli 2005, 80).

Havainnointi sopii hyvin vuorovaikutuksen tutkimiseen sekä tilanteisiin, jotka ovat
vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia (Hirsjärvi ym. 2006, 202). Lasten
leikki-tilanteet ovat nopeasti muuttuvia tilanteita. Lasten vapaata leikkiä seurattaessa,
koskaan ei tiedä, mihin suuntaan leikki kehittyy. Ohjatuissa tuokioissa leikin kehiti-
tymisellä on kuitenkin jokin tietty suunta, mutta siinäkin tapahtuu ennakoimattomia
tilanteita.

Havainnoija saattaa olla häiriöksi seuraamalla tilanteita, sillä hänellä saattaa olla
tilanteita muuttava vaikutus. Tällöin tilanteet eivät olisi täysin luonnollisia. Häiriöti-
lanteita syntyy, jos tutkija on tutkittaville tuntematon. (Hirsjärvi ym. 2006, 202.) Ha-
vainnointiani helpotti se, että olen ollut aiemmin harjoittelussa kyseisessä päiväko-
dissa ja samaisessa ryhmässä ja pääsin tekemään tutkimukseni ennestään tut-
tuun ryhmään. Lapset eivät tieneet, että havainnoin heitä, joten tutkimukseni ei
vaikuttanut heidän leikki-tilanteisiinsa.

Havainnoidessani lapsia toimin osallistuvana havainnoijana, sillä olin yksi ryhmän
työntekijöistä. Osallistuva havainnointi on kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen
menetelmä. Osallistuva havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan. Havainnoin lap-
sia työni ohessa. Havainnointi voi olla täysin vapaata, luonnolliseen toimintaan
mukautunutta. (Hirsjärvi ym. 2006, 203–204.) Vapaita sekä ohjattuja leikki-tilanteita
havainnoimalla pyrin selvittämään, millaiset lasten väliset leikki-tilanteet kehittävät
sosiaalisia taitoja ja, millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttävät.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote sopii menetelmäksi silloin, kun halutaan
tutkia luonnollisia tilanteita. Havainnointia käytetään myös määrällisessä tutki-
musmenetelmässä, mutta laadullisen ja määrällisen tutkimusmenetelmän havain-
nointi eroaa hieman toisistaan. Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimusmene-
telmässä havainnointia käytetään alustavana työnä, varsinaisia tutkimuslomakkei-
ta varten, kun taas laadullisessa tutkimusmenetelmässä havainnointi on perustava
menetelmä, jolla saadaan tietoa tutkittavien toiminnasta. (Metsämuuronen 2000,
14–15.)

Havaintojen pohjalta kirjoitin itselleni muistiinpanoja lasten leikki-tilanteista. Muistiinpanoista ja teoretiedosta rakensin itselleni tutkimusaineiston. Aineistosta saadut tulokset esittelen luvussa kuusi.

Tutkimuskysymysten pohjalta olen määritellyt asiat, joihin kiinnitän havainnoinneissani huomiota. Tutkimuksen toteutin lapsille luonnollisessa ympäristössä; päiväkodissa. Havainnointia suoritin aamupäivisin ennen ruokailua, sillä ryhmän leikkihetket painottuivat aamupäiviin. Välipalan jälkeen iltapäivällä lapsilla oli myös aikaa leikkiä, mutta iltapäivisin esikoululaiset liittyivät ryhmäämme, joten näin parhaaksi toteuttaa havainnointia ainoastaan oman ryhmän kesken aamupäivisin. Havainnoinnit kohdistin yhteisleikki-tilanteisiin. Havainnoin useamman lapsen yhteisleikkiä sekä kaksinleikkiä. Yksinleikkiin en kiinnittänyt havainnoinneissani huomiota, sillä yhteisleikin kautta sain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Ryhmän viikkojärjestyksen mukaan tiistaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin toteutettaisiin pienryhmätoimintaa. Sijaisuuteni aikana pienryhmätoimintaa ei kuitenkaan toteutettu täysin viikkojärjestyksen mukaisesti, vaan pienryhmätoimintapäiviä oli harvemmin. Sain kuitenkin hieman aineistoa havainnoimalla pienryhmätoimintaa. Pääosin havainnointini tein suuryhmässä, seuraamalla lasten välisiä leikki-tilanteita sivusta.

5.2 Jeppe-koira

Päiväkodinopettajan sijaisuuden aikana ohjasin useita lasten tuokioita. Yhden päivän aikana pidin kolmessa pienryhmässä tuokion, jossa käsiteltiin sosiaalisia taitoja tarinoiden kautta. Tällä jaoin lapset pienryhmiin ikänsä puolesta; kolmi-, neli- ja viisivuotiaat omiin ryhmiinsä. Näin pystyin paremmin havainnoimaan eri-ikäisten lasten eroavaisuuksia vastauksissa. Kolmevuotiaiden tuokioon osallistui neljä lasta; kolme poikaa ja yksi tyttö. Nelivuotiaiden tuokioon osallistui yksi poika ja yksi tyttö. Viisivuotiaiden tuokiossa poikia oli yksi ja tyttöjä neljä.

Löysin Christina Salmivallin kirjasta (2005, 83), Kaverien kanssa, vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys, lueteltuna viisi osiota, jotka määrittelevät lapsen sosiaaliset taidot. Nämä viisi osiota ovat:

1. Suhteet kavereihin

- Lapsi tarjoaa apua muille
- Hän huomioi muiden tunnetilat helposti
- Lapsi osallistuu keskusteluun
- Hän pyytää toisia mukaan leikkeihin
- Puolustaa kaveriaan

2. Suhteessa omaan itseän

- Hän hyväksyy kritiikkiä muilta
- Lapsi osaa tehdä kompromisseja
- Hän osaa hillitä itsensä vihaisena

3. Suhteessa hänelle annettuihin tehtäviin

- Lapsi osaa kuunnella ja seurata ohjeita
- Kykenee itsenäiseen työhön
- Ei häiriinny helposti työskennellessään
- Pysyy tehtäville sovitussa aikataulussa

4. Tottelevaisuus

- Lapsi pystyy laittamaan tavarat omille paikoilleen
- Hän noudattaa sääntöjä

5. Jämäkkyys, lujuus (assertiivisuus)

- Tutustuu oma-aloitteisesti maailmaan ja ihmisiin
- Pyytää muita mukaan omiin touhuihinsa
- Aloittaa keskustelun
- Osaa kyseenalaistaa epäreilun säännön
- Jos tulee kohdelluksi huonosti, osoittaa tunteensa

Seuraavaksi tarinat, jotka keksin Salmivallin (2005, 83) sosiaalisten taitojen jaotteen pohjalta.

Jeppes-koira seikkailee viidessä eri tarinassa. Jeppes opettelee sosiaalisia taitoja; sitä kuinka olla vuorovaikutuksessa muiden eläinten kanssa. Jeppes kertoo kahdeksan tarinaa, jokaisen jälkeen lapset saivat kertoa, mitä Jepsen olisi pitänyt tehdä toisin.

Suhteet kavereihin

Jeppes tykkää leikkiä kaverikoiriensa kanssa, mutta joskus Jeppes haluaa leikkiä vain Mustin kanssa, koska Mustilla keksii usein kivoja leikkejä. Kerran kun Musti ja

Jeppe leikkivät kahdestaan puistossa, Minttu-koira ja Vili-koira tulivat iloisesti kohti Jeppeä ja Mustia. Minttu ja Vili halusivat päästä leikkiin mukaan. Mutta Jeppe ei kuunnellut heitä, hän oli kuin ei olisi huomannut Minttua ja Viliä. Minttu ja Vili olivat harmissaan, kun Jeppe ei kuunnellut heitä. He pyysivät uudestaan päästä leikkiin mukaan, mutta Jeppe ja Musti eivät ottaneet heitä leikkeihin mukaan. Vili ja Minttu pahoittivat mielensä, sillä eivät päässeet leikkimään Jepen ja Mustin kanssa.

Vili ja Minttu jatkoivat matkaansa eteenpäin. Hetken päästä he näkivät Kasperikoiran kiperässä tilanteessa. Kasperin kaulapanta oli jäänyt oksaan kiinni. Viliä ja Minttua harmitti edelleen, etteivät päässeet Jepen ja Mustin kanssa leikkimään. He olivat huonolla tuulella ja surullisia. Niinpä he kävelivät tylästi Kasperin ohi, eivätkä auttaneet häntä kaulapannan kanssa.

Suhteessa omaan itseän

Kun tuli ruoka-aika, Jeppe ja Musti lopettivat leikit puistossa ja lähtivät kumpikin koteihinsa. Kotona Jepen äiti kertoi kuulleensa, ettei Jeppe ollut ottanut Viliä ja Minttua leikkiin mukaan. Äiti torui Jeppeä ja kertoi, kuinka ilkeää on jättää kaverit leikkien ulkopuolelle. Jeppe raivostui. Hän ei tykännyt, että äiti neuvoi hänen tekemisiään. Jeppe ryntäsi pois paiskoen leluja ja ovia.

Seuraavana päivänä Musti tuli pyytämään Jeppeä ulos leikkimään. Jeppe suostui. Heille tuli kinaa siitä, mitä he leikkisivät. Kumpikin ehdotti sellaista leikkiä, mitä toinen ei halunnut leikkiä. Jeppe ja Musti eivät päässeet yhteisymmärrykseen siitä, mitä he ulkona leikkisivät. Lopulta molemmat lähtivät allapäin kotia kohti, eivätkä leikkineet yhdessä sinä päivänä.

Suhteessa hänelle annettuihin tehtäviin

Jeppe on koirien hoitopaikassa niinä päivinä, jolloin äiti ja isä ovat töissä. Eräänä hoitopäivänä pikkukoirat saivat tehtäväkseen askarrella isänpäiväkortteja. Tädit antoivat tarkat ohjeet, mitä pitää tehdä mutta Jeppe ei kuunnellut vaan hälisi koko ajan. Muut pikkukoirat alkoivat ahkerasti tehdä isänpäiväkortteja, mutta Jeppe ei tiennyt, mitä hänen tulisi tehdä. Jeppe vain mekkaloi ja häiritsi muiden pikkukoirien tekemistä.

Tottelevaisuus

Iltapäivällä hoidossa Jeppe leikki muiden pikkukoirien kanssa. Tädit kertoivat, että on välipalanaksujen aika. Jeppe ei kuunnellut, mitä tädit sanoivat vaan jatkoi leikkejään. Tädit joutuivat komentamaan Jeppeä uudestaan. Jeppe jätti lelut hujan hajan ja juoksi ruokakulhon luo. Tädit katsoivat Jeppeä suurilla silmillä, sillä Jeppe unohti tehdä jotain. Mitä?

Jämäkkyys, lujuus (assertiivisuus)

Jepellä on paljon koirakavereita hoitopaikassa. Joskus hoitoon tulee uusia pikkukoiria, jotka ovat muuttaneet perheensä kanssa hiljattain lähiseudulle. Uudet pikkukoirat saattavat olla aluksi hieman ujoja, ja odottavat, että joku tulisi juttelemaan heille ja pyytämään leikkiin mukaan. Jeppe ei kuitenkaan välitä uusista pikkukoirista.

Eräänä hoitopäivänä pikkukoiria on hyvin vähän hoidossa. Jeppe istuu yksinään nurkassa. Hän on pahoittanut mielensä, sillä hänelle ei riittänyt triangeleita, joilla muut pikkukoirat soittelevat. Hän pyysi, että voisi vuorotella jonkun toisen pikkukoiran kanssa mutta tädit sanoivat, että Jeppe voisi mennä leikkimään muita leikkejä. Jepelle tuli tästä paha mieli, joten hän meni nurkkaan istumaan.

Tarinat luettuani keskustelimme lasten kanssa, kuinka Jepen olisi kannattanut toimia. Luvussa 6.3 tuon esille, kuinka lapset käyttäytyivät tuokion aikana ja, tiesivätkö lapset, mitä Jeppe teki tarinoissa väärin. Kyseisessä luvussa vastaan kolmannen tutkimuskysymykseeni: Millaisia hyvän käytöksen piirteitä lapset tunnistavat?

6 TUTKIMUSTULOKSET

Leikki-tilanteita havainnoidessa pyrin löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiini:

- Millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttävät?
- Millaiset leikki-tilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja?
- Millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistavat?

Tässä luvussa tuon esille havainnoimalla saatuja tuloksia sosiaalisista taidoista, joita lapset leikkiessään käyttävät ja leikki-tilanteista, jotka kehittävät lasten sosiaalisia taitoja. Lisäksi luvussa 6.3 tuon esille, millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistivat Jeppe-koiran tarinoiden kautta. Osallistuvan havainnoinnin aikana en pystynyt jatkuvasti tekemään muistiinpanoja lasten leikki-tilanteista. Päiväkodinopettajan työ on hektistä, joten muistiinpanoja tein ainoastaan työpäivän jälkeen. Sijaisuuteni aikana en pystynyt päivittäin toteuttamaan havainnointia, joka tapauksessa muistiinpanoista saatu aineisto oli laaja. Välipäivät eivät vähentäneet tutkimukseni tulosten pohjalla olevaa aineistoa.

Seuraavaksi esittelen opinnäytetyöni tulokset, jotka selkeyden vuoksi olen jakanut erillisiin alalukuihin tutkimuskysymysten mukaan. Tutkimustulokset sain tekemistäni muistiinpanoista.

6.1 Millaisia sosiaalisia taitoja lapset leikeissään käyttävät?

Seuraavaksi tuon esille, millaisia sosiaalisia taitoja lasten leikki-tilanteista nousi esille. Sosiaalisia taitoja tarvitaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18; Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50). Lasten väliset leikki-tilanteet syntyivät yhteistyön ja vuorovaikutuksen tuloksena. Vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja lapset käyttivät kommunikoimalla yhden tai useamman leikkikaverin kanssa. Leikeissä lapset kuuntelivat, mitä toisella lapsella oli sanottavaa ja he yhdessä johdattelivat leikkiä eteenpäin. Jos lapsi alkoi yksin johdatella leik-

kiä, eikä kuunnellut, mitä leikkikaverilla oli sanottavaa, leikkikaveri kyllästyi ja vaihtoi toisiin leikkeihin. Ryhmän lapset osasivat kuitenkin useimmiten leikkiä yhteistyössä leikkikaverin kanssa, mutta ristiriitatilanteilta ei aina säästyty. Useilla ryhmän lapsilla oma tahto oli niin kova, että joskus leikkitalanteissa tuli erimielisyyksiä. Kuten olen aiemmin maininnut, sosiaaliset taidot merkitsevät kykyä tulla toimeen ihmisten kanssa. Niinpä ongelmanratkaisutaidot ovat tärkeitä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22.) Lapset eivät aina osanneet itse ratkaista ristiriitatilanteita, vaan tarvitsivat siihen yhden ryhmän kolmesta aikuisesta avuksi.

Välillä lapsille tuli eteen tilanteita, jolloin he pyysivät päästä toisten lasten leikkiin mukaan, mutta saivat kieltävän vastauksen. Toistuvasti leikkitalanteissa torjutuksi tulemisella on vaikutuksia myöhäisempiin tunne-elämän ongelmiin (Salmivalli 2005, 43–44). Kuitenkaan kukaan ryhmän lapsi ei ollut torjuttu, vaan jokaiselle löytyi ryhmästä leikkikavereita. Jos lapsi ei päässyt ensimmäiseen haluamaansa leikkiin mukaan, hän useimmiten pääsi liittymään toiseen leikkitalanteeseen tai alkoi leikkiä itsenäisesti. Ryhmän aikuiset auttoivat ja kannustivat arempia lapsia leikkiin liittymisessä.

Jotta leikki oli pitkäkestoista ja sujuvaa, lasten tuli osata odottaa omaa vuoroaan. Kauppaleikkejä leikkiessä jokainen lapsi ei voinut samaan aikaan olla kaupan kassa, vaan heidän piti vuorotella. Vuorottelu ei aina sujunut ilman pientä kinaa. Ryhmän nuoremmille lapsille vuorottelu oli selvästi vaikeampaa. Etenkin lelujen vuorottelussa kolmevuotiailla esiintyi hankaluuksia. Usein he ottivat lelun toisen lapsen kädestä. Aikuisen valvoessa vierestä leikin kulkua, lelujen vuorottelu onnistui paremmin. Peleissä sääntöjen noudattaminen ja oman vuoron odottaminen sujui useilta lapsilta hyvin. Ryhmän nuoremmatkin lapset olivat sisäistäneet, että ainoastaan oman vuoron aikana sai liikuttaa pelinappulaa.

Silloin tällöin ryhmässä nähtiin johtamista. Koivulan (2010, 30) mukaan johtaminen kuuluu sosiaalsiin taitoihin. Kaksi ryhmän viisivuotiasta tyttöä toimivat välillä joissain leikeissä johtajina. Usein leikeissä nämä kaksi viisivuotiasta tyttöä ottivat vastuun leikin kehityssuunnasta, mitä leikitään ja miten leikitään, etenkin leikkiesään erään kolmevuotiaan tytön kanssa. Tyttöjen johtamiskäyttäytyminen leikkitalanteissa

lanteissa oli huomioivaa käyttäytymistä. He pitivät kyseisen kolmevuotiaan tytön puolia ja auttoivat häntä erilaisissa asioissa. Tytöt tekivät välillä päätöksiä kolmevuotiaan puolesta. Näin ei kuitenkaan aina ollut, joten kolmevuotiaskin sai harjoitella päätöksen tekemisiä.

Leikeissä ei aina vältytty itkuiltä. Sosiaalisiin taitoihin luetaan kyky reagoida toisten tunnetiloihin (Keltikangas-Järvinen 2010, 22). Ryhmän lapset huomioivat surulliset, mielensä pahoittaneet lapset herkästi. He kyselivät ryhmän aikuisilta, mikä itkevällä lapsella on hätänä. Nelivuotiaat tytöt reagoivat toisten tyttöjen tunnetiloihin herkemmin ja usein menivät lohduttamaan mielensä pahoittanutta tyttöä. Sisarusten välillä oli tiiviimpi suhde. Ryhmän kolmevuotias poika ja viisivuotias tyttö olivat sisaruksia. Muutamalla lapsilla oli sisaruksia joko esikoululaisten ryhmässä tai alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Ryhmämme sisaruspari huolehti toisistaan ja pitivät toistensa puolia. Keltikangas-Järvinen (2012, 63) toteaa, että sisarusten merkitys lapsen sosiaalisten taitojen oppimisessa on suuri.

Ystävyyssuhteet ovat erityisiä vertaissuhteita ja ne valmentavat kasvavaa lasta läheisiin suhteisiin. Ystävyyssuhteessa lapset oppivat taitoja, joita tulevaisuudessa tarvitaan esimerkiksi parisuhteessa. (Salmivalli 2005, 35–36.) Tutkimusryhmän viisivuotiaalla tytöllä ja pojalla oli ystävyyssuhde; he leikkivät lähes aina yhdessä, odottivat toisiaan hoitoon ja heillä oli sisäpiirivitsejä, joita kukaan muu ei ymmärtänyt. Ryhmässä näkyi myös tiiviitä kaverisuhteita, etenkin tyttöjen keskuudessa. Neljä- ja viisivuotiaat tytöt leikkivät usein samojen lapsien kanssa vähintään kolmen hengen ryhmissä. Kolmevuotiaiden leikeissä näkyi kyvyttömyys kommunikoida ja toimia yhteistyössä monen leikkijän kanssa samanaikaisesti tai samassa leikkitilanteessa. Nuorimmat lapset leikkivät usein kaksinleikkejä keskenään.

Tutkimusryhmän kolmesta viiteen vuotiaat lapset olivat oppineet useita sosiaalisia taitoja, sillä usein leikkitilanteet sujuivat hyvin ja lapset tulivat toimeen keskenään. Ryhmän lasten sosiaalisten taitojen kehittyneisyydessä oli joitakin eroavaisuuksia. Erot olivat yksilöllisiä, eikä voi sanoa, että esimerkiksi kolmevuotiaiden sosiaaliset taidot olivat heikompia kuin viisivuotiaiden. Tilanteesta riippuen sosiaalisissa taidoissa näkyi vaihtelevuutta. Osa ryhmän lapsista käyttäytyi joskus vastoin ohjeita

ja sääntöjä. Keltikangas-Järvinen (2012, 13) toteaa, että hyvillä sosiaalisilla taidoilla varustettu lapsi voi niin päättäessään käyttäytyä huonosti.

6.2 Millaiset leikkitilanteet voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja?

Päiväkodin arki on täynnä lasten leikkiä. Havainnoinnin aikana tein muistiinpanoja lasten leikkitilanteista, jotka voivat kehittää sosiaalisia taitoja. Olen jakanut tutkimusryhmässä esiintyneet sosiaalisia taitoja kehittävät leikit leikkikategorioiden (agon, alea, mimicry, ilinx) mukaan. Ryhmässä lapset leikkivät myös joitain leikkejä, jotka eivät kuuluneet mihinkään näistä neljästä kategoriasta. Näitä leikkitilanteita esittelen luvussa 6.2.4.

6.2.1 Agon ja alea

Lasten leikkitilanteisiin kuuluivat myös erilaiset pelit. Termit agon ja alea merkitsevät pelejä. Pelien sääntöjen opettelu tuotti ryhmän nuoremmille lapsille ongelmia, ja he monesti keksivät peleihin omat muokatut säännöt. Useimpien ryhmässä pelattujen pelien sääntöihin kuuluu oman vuoron odottaminen. Erilaisia lautapelejä ryhmätilan kaapissa oli paljon. Suurin osa lasten lautapeleistä on alea-pelejä, jolloin voitto on kiinni sattumasta. Lautapelit olivat enemmän kolmevuotiaiden kiinnostuksen kohteena. Lautapeleihin tarvitaan aina vähintään kaksi pelaajaa. Kolmevuotiaat lapset harvoin jaksoivat keskittyä pelin loppuun asti. Usein he lopettivat kesken pelin ja vaihtoivat johonkin toiseen lautapeliin. Mukava tekeminen ja yhdessä pelaaminen oli ryhmän lapsille merkitsevämpää kuin voiton tavoittelu.

Sijaisuuteni aikana Seinäjoella järjestettiin Päivisfutis-tapahtuma. Päiväkotimme osallistui tapahtumaan ja päivän aikana lapsilla oli kaksi kahdenkymmenen minuutin jalkapallo-ottelua. Esikoululaisten lisäksi joukkueeseen pääsivät ryhmämme viisi vuotta täyttäneet lapset. Jalkapallopelit kuuluvat agon-kategoriaan. Joukkueessa sai olla 12 lasta ja kentällä kerrallaan viisi. Vuorollaan lapset pääsivät kentälle pelaamaan. Lapset nauttivat pelaamisesta, eivätkä olleet harmissaan, vaikka ensimmäisen peli päättyi häviöön ja toinen tasapeliin.

6.2.2 Mimicry

Mimicry eli kuvitteluleikkejä ryhmässä esiintyi paljon. Kuvitteluleikeissä lapset heittäytyivät tiettyyn rooliin (Kalliala 1999, 43). Etenkin kauppaja- ja kotileikit näkyivät jokaisen päivän toiminnassa. Puitteet roolileikkeihin ryhmätilassa olivat hyvät; löytyi vanhoja ruokapurkkeja, kioskin luukku sekä erilaisia roolivaatteita. Lapset ovat vanhempiansa mukana olleet kauppareissulla ja he leikin kautta harjoittelevat itse kyseisessä tilanteessa toimimista. Lapsilla on erilaiset kotiolot ja päiväkodin leikkisä lapset tuovat omat näkemyksensä kotileikkeihin. Roolileikkeihin osallistui yleensä useampi lapsi. Välillä lapset joutuivat tekemään kompromisseja, kun kaikki eivät voineet olla kaupan kassoja samaan aikaan eikä tiettyjä leluja riittänyt kaikille. Kauppaa leikkiessä lapset jonottivat vuoroaan kioskin luukulle. Neljä- ja viisivuotiaat tytöt leikkivät yhdessä roolileikkejä myös ulkona. He pystyttivät jäätelökioskin leikkimökin nurkalle tai leikkivät kotileikkejä vesilätäköiden luona.

Roolileikit sujuivat ryhmässä pääosin hyvin, ilman mitään suurempia ristiriitatilanteita. Joskus lapsille kuitenkin tuli erimielisyyksiä leikin aikana, sillä ajatukset menivät välillä ristiin. Lapset tulivat lähes aina kertomaan aikuisille ristiriitatilanteista, ja tarvitsivat aikuisen apua niiden selvittämiseen.

6.2.3 Ilinx

Päiväkodin pihalla oli kaksi liukumäkeä. Harvoin lapset kuitenkaan niitä käyttivät, vaan mieluummin keinuivat tai leikkivät muita leikkejä yhdessä toisten lasten kanssa. Keinut olivat lähes aina lasten käytössä. Jos yksi tai kaksi lasta oli mennyt keinumaa, meni useampi lapsi perässä. Monien leikkien kohdalla kävi samalla tavalla; kun yksi lapsi kiinnostui jostain leikistä, pian moni lapsi halusi leikkiä samaa. Kaikille lapsille ei kuitenkaan riittänyt keinoja, jolloin lasten tuli vuorotella keinujen kanssa.

Lapset laskivat päiväkodin sisätiloissa itse tehdyillä liukumäillä. He nostivat pitkän penkin jalat toisen penkin selkänojan taakse, jolloin liukumäki oli tukeva. Lapset käyttivät itse tekemiään liukumäkiä leikkiessään villieläimiä ja välillä he liukuivat

penkkejä pitkin muuten vaan. Salitilan liukumäkileikkeihin osallistui kerrallaan useampi lapsi. He yhdessä keksivät leikin säännöt ja vuorotellen laskivat penkkiä alas.

Päiväkodin pihavarastossa oli kaksi trampoliinia, joita harvemmin käytettiin. Kuitenkin kerran, kun pihalla oli vähemmän lapsia kuin normaalisti, hain toisen trampoliineista lasten käytettäväksi. Kaksi- ja kolmevuotiaat tytöt olivat innokkaita trampoliinilla hyppijöitä. Tyttöjä oli jonottamassa vuoroaan trampoliinille parhaillaan viisi. Eräs kolmevuotias poikakin kävi kaksi kertaa hyppimässä, mutta palasi kuitenkin hiekkalaatikon leikkiensä pariin. Tytöt vuorottelivat trampoliinilla noin puolen tunnin ajan, kunnes oli mentävä sisälle syömään.

6.2.4 Kategorioihin kuulumattomat leikkitilanteet

Laulu- ja loruleikkejä on mahdotonta liittää mihinkään kategoriaan. Näissä leikeissä ei tavoitella voittoa, eikä kyse ole arpelistäkään. Kuvittelu- tai huimausleikkeihin laulut ja leikit eivät myöskään kuulu. Viikoittain päiväkodissa järjestettiin yhteinen lauluhetki, jonne kokoontui koko päiväkodin väki. Vuoroviikoin yksi päiväkodin aikuisista oli vetovastuussa lauluhetkestä. Luluhetkien ohjelma vaihtui siis vetäjän mukaan. Luluhetkien tarkoituksena oli ottaa lapsia mukaan. Joidenkin lauluhetkien aikana lapset istuivat omilla paikoillaan, mutta joskus tuokiot olivat lapsia enemmän mukaan ottavia. Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ollut aina mahdollisuus päästä mukaan toimintaan, sillä tuokiot olivat noin puolen tunnin mittaisia. Jotkut päiväkodin lapset suuttuivat, jos eivät päässeet osallistumaan samaan aikaan kuin osa päiväkodin lapsista.

Ryhmässä toteutettava pienryhmätoiminta koostui pääasiassa askartelusta ja liikunnallisista tuokioista. Liikunnallisia tuokioita piti ainoastaan yksi ryhmän aikuisista, sillä hän oli käynyt Liikuntaleikkikoulu -koulutuksen. En päässyt havainnoimaan kyseisiä liikuntahetkiä, sillä olin toteutuksen aikaan pihalla ryhmän muiden lasten kanssa. Pienryhmätoimintaa ryhmässä toteutettiin harvoin, vaikka viikkojärjestyksen mukaan sitä olisi tiistaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin. Askartelut toteutettiin lähes aina pienryhmissä. Pienryhmät rauhoittivat tilannetta ja antoivat lapsille keskittymisrauhan. Pienryhmissä oli maksimissaan kuusi lasta.

Useat ryhmän leikkitalanteet olivat lasten itse muodostamia. Aikuisten ohjaamia leikkitalanteita päiväkodin arjessa näkyi harvemmin. Ainoastaan kerran viikossa olevat puolen tunnin mittaiset lauluhetket ja pienryhmätoiminta olivat ohjattua toimintaa. Ryhmän aikuiset painottivat lasten vapaita leikkitalanteita. Ryhmän lapset leikkivät kaksinleikkejä ja yhteisleikkejä.

6.3 Millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tunnistavat?

Jeppe-koiran tarinatuokion kautta pyrin saamaan vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Tuokion pidin lasten nukkumishuoneessa, joka oli mielestäni liian suuri kyseistä tuokiota varten ja saattoi tehdä tunnelmasta hieman levottoman. Pyrin kuitenkin vähentämään lasten levottomuutta sillä, että istuimme nukkumishuoneessa sijaitsevalla matolla piirissä. Lasten levottomuuteen vaikutti myös muiden ryhmäläisten äänten kuuluminen oven toiselta puolelta. Tarinoiden tueksi olin ottanut mukaani pehmolelukoiran, joka sai lapset keskittymään paremmin tarinoiden kuunteluun. Koira esitti tarinoiden päätähteä, Jeppeä.

Esittelen seuraavissa kappaleissa kolmevuotiaiden, neljävuotiaiden ja viisivuotiaiden tuokioita. Tuon esille lasten vastausten lisäksi tuokioon vaikuttavat seikat, kuten lasten keskittymisen. Tuokioita kuvatessa olen numeroinut lapset tulosten hahmottamisen helpottamiseksi. Tuokiot toteutin ikäjärjestyksessä nuorimmasta ryhmästä aloittaen. Kerron tuokiosta samassa järjestyksessä. Lopuksi yhteisesti käsittelen, millaisia tuloksia tuokioista sain.

Kolmevuotiaat eivät jaksaneet istua rauhassa tarinoiden aikana, vaan pyörivät paikoillaan. Kolmevuotiaita oli tuolloin paikalla yhteensä neljä lasta: kolme poikaa (P1, P2, P3) ja yksi tyttö (T1). Tyttö (T1) ja yksi pojista (P1) ei juuri puhunut mitään tuokion aikana. Välillä kuitenkin esitin heille kysymyksiä tarinoihin liittyen. Poika (P1), joka on normaalisti vilkas, ei vastannut edes esittämiini kysymyksiini. Yksi pojista (P2) ei jaksanut keskittyä tuokioon kunnolla, mutta kertoi vastauksiaan tarinoiden välissä. Eräs pojista (P3) oli eniten äänessä tuokion aikana, vaikka hän ei aluksi meinannut suostua osallistumaan tuokiolle, vaan olisi halunnut jatkaa autoleikke-

jään. Kukaan pojista ei normaaleissa tilanteissa ole hiljainen, vaan he ovat kaikki sosiaalisia lapsia. Tyttö (T1) kuitenkin on hiljainen useissa tilanteissa, etenkin suuryhmässä. Tuokion aiheella ja tilanteella saattoi olla vaikutus jokaisen lapsen käyttäytymiseen.

Nelivuotiaita osallistui tuokioon yksi tyttö (T2) ja yksi poika (P4). Ryhmän sillä hetkellä ainoalle neljävuotiaalle pojalle (P4) siirtymistilanteet tuottavat suuria vaikeuksia, joten myös hänen osallistumisensa tuokiolle vaati työtä. Nukkumishuoneessa hän ei istunut matolla minun ja tytön (T2) kanssa, vaan suurimmaksi osaksi tempuili pianon takana ja häiriköi. Annoin pojalle pehmokoira-Jepen silittäväksi, jolloin hän malttoi hetkeksi istua matolle. Tyttö (T2) on sosiaalinen ja hän on oppinut sosiaalisia taitoja hyvin. Tämän tuokion aikana toimin samoin kuin kolmevuotiaiden tuokiossa; esitin välillä kysymyksiä lapsille, jotka eivät omatoimisesti vastanneet tarinoiden välillä.

Viisivuotiaiden tuokion aikana huomasin, että he olivat ryhmän vanhimpia. Jokainen heistä esitti vastauksiaan tarinoiden välillä. Tuokioon osallistui neljä tyttöä (T3, T4, T5, T6) ja yksi poika (P5). Viisivuotiaat jaksoivat istua koko tuokion ajan (20min) ja jopa toivat esille tilanteita, joissa käyttäytyminen ei ole ollut sopivaa.

Tarinat kuultuaan lapset osasivat useista kohdista sanoa, mikä tilanteessa oli mennyt väärin ja miten Jepen olisi pitänyt toimia. He tiesivät, että jos jää leikin ulkopuolelle, voi tulla paha mieli. He osasivat myös kertoa, että toisia tulee auttaa, jos he ovat avun tarpeessa.

Viimeisen tarinan kohdalla kolme- ja viisivuotiaat lapset vastasivat, että Jepen tulisi pyytää anteeksi. Tarinassa Jeppe pahoitti mielensä siitä, ettei hänelle riittänyt triangeleita, vaikka hän oli ehdottanut, että he voisivat vuorotella. Lapset kokivat, että tulee pyytää anteeksi, jos on pahoittanut mielensä. Selitin lapsille, ettei Jeppe ollut tehnyt tilanteessa väärin, eikä hänen tarvinnut pyytää käytöstään anteeksi. Tunteiden näyttäminen on luonnollista ja sallittavaa. Anteeksi tulee pyytää tilanteessa, kun on tehnyt jotain väärin ja pahoittanut jonkun toisen mielen.

Lapsille tuotti vaikeuksia kompromissin ymmärtäminen. Puhuin kompromissista termillä yhteisymmärrykseen pääseminen. Kaksi viikkoa tuokion jälkeen kuulin

neljävuotiaan ja viisivuotiaan tytön keskustelun. He olivat pöydän ääressä värittelemässä. En kuullut keskustelua alusta asti, joten en tiedä, mistä he tarkalleen ottaen puhuivat. Kuulin kuitenkin, kun neljävuotias tyttö sanoi viisivuotiaalle, että heidän tulee yhdessä sopia, mitä leikkisivät, vaikka haluavat leikkiä eri leikkejä.

Kysyin tuokion lopussa lapsilta, mitä kaikkea olimme Jepelle opettaneet. Lapset vastasivat leikkiin mukaan pyytämisen, avun tarjoamisen, hillitsemään itsensä vihaisena, lelujen keräämisen ja toisille työrauhan antamisen. Vaikka lapset tiesivät, kuinka Jepen olisi pitänyt toimia tilanteissa, he eivät itse aina toimi sanomiensa mukaisesti. Pieniltä lapsilta ei voi kuitenkaan vaatia täydellistä toimintaa jokaisessa tilanteessa, sillä edes aikuiset eivät niin tee. Käyttäytyminen ei ole aikuisillakaan aina parasta mahdollista.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Lasten sosiaaliset taidot kehittyvät jatkuvasti päiväkotivuosien aikana ja kolmesta viiteen vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot ovat hyvät, mutta vaativat vielä kehittämistä. Lapsi tarvitsee aikuista avuksi kehittyäkseen. Vaikka lapset harjoittelevat leikki-tilanteissaan sosiaalista käyttäytymistä, on aikuisten hyvä seurata ja ohjata lapsia vierestä. Ei ole olemassa yhtä ainoaa määritelmää sosiaalisista taidoista (Salmivalli 2005, 79), mutta itse näen sosiaalisten taitojen tarkoittavan vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Leikit ovat lasten välisiä sosiaalisia tilanteita, jossa he opettelevat, kuinka käyttäytyään toisia ihmisiä kohtaan.

Lapsen kehitykseen aikuinen voi vaikuttaa leikki-tilanteiden ohjaamisella. Ohjattujen leikki-tilanteiden aikana aikuinen pystyy kontrolloimaan lasten leikin kehittymistä helpommin kuin seuraamalla sivusta lasten vapaita leikki-tilanteita. Leikkiessään lapsi ei ole tietoinen siitä, miten hän voisi kehittää sosiaalisia taitojaan, joten aikuisen ammattitaito auttaa sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Lapset tarvitsevat paljon myös vapaata leikkiä, jolloin saavat itse muodostaa leikki-tilanteita ja vuorovaikutussuhteita. Ryhmässä suosittiin vapaita leikki-tilanteita. Olisi hyvä tasapainottaa vapaiden ja ohjattujen leikki-tilanteiden määrää, jolloin ryhmän aikuiset voisivat vaikuttaa enemmän lasten leikki-tilanteisiin.

Roolileikit ovat yksi vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja kehittävästä leikeistä. Ryhmässä kukaan lapsista ei leikkinyt roolileikkejä yksin, vaan lapsia oli leikeissä useampi. Tutkimuksen tehtyäni huomaan, oli leikki mikä tahansa, vain sillä, että leikki jonkun kanssa, on merkitystä lasten sosiaalisten taitojen kehittämiselle. Vuorovaikutussuhde on merkitsevämpi kuin leikki. Vaikka lapsi leikkisi vuosia vain samaa leikkiä samalla tavalla, leikki ei ole koskaan täysin identtinen. Päiväkodissa aikuiset kuitenkin pyrkivät muokkaamaan lasten leikki-tilanteita ja tarjoavat lapselle eri leikkejä.

Yksilöiden sosiaalisten taitojen kehittymistä on vaikea havainnoida leikin kautta, mutta havainnoimalla saa kuvan niistä leikeistä, jotka saattavat kehittää joidenkin lasten sosiaalisia taitoja. Jokainen lapsi on erilainen, joten leikit, jotka vaikuttavat lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen, vaihtelevat. Kaikki lapset eivät opi sa-

moja asioita leikkiessään yhdessä. Tuloksissa toin esille leikit, joita päiväkodin lapset useimmiten leikkivät ja, jotka voivat kehittää lasten sosiaalisia taitoja. On kuitenkin vaikea kertoa, millä tavalla nämä leikit kehittävät tietyn lapsen taitoja. Lapsi ei opi sosiaalisia taitoja välittömästi, vaan prosessi on pitkä (Keltikangas-Järvinen 2012, 7). Niinpä näin lyhyessä ajassa on vaikea nähdä tietyn leikin vaikutusta sosiaalisille taidoille. Nähdään vain, millaisia asioita lapset voivat oppia leikin kautta.

Mielestäni ei voi sanoa, kumpi kehittää lasten sosiaalisia taitoja enemmän; vapaa vai ohjattu leikki. Joillekin lapsille ohjattu leikki voi olla kehittävämpää kuin vapaa leikki. Jotkut lapset saattavat kuitenkin hyötyä vapaasta leikistä enemmän. Lapset ovat jokainen erilaisia yksilöitä, näin myös heidän oppimisprosessinsa on erilainen. Pienryhmätoiminnan kautta lapsella on hyvät mahdollisuudet kehittää sosiaalisia taitoja. Lapset saavat harjoitella toimimista pienessä, tiiviissä ryhmässä aikuisen johdolla. Pienryhmätoiminnassa vetäytyvä lapsikin tulee helpommin huomatuksi ja hän saattaa uskaltaa tuoda itseään enemmän esille. Pienryhmä voi vahvistaa lapsen itsetuntoa enemmän kuin suurryhmä, jossa arka lapsi voi olla huomaamaton. Tutkimuspäiväkodissa pienryhmätoimintaa tulisi toteuttaa enemmän. Päivät, jolloin pienryhmätoimintaa toteutettiin, sujuivat hyvin. Usein vapaat leikkituokiot saattoivat muodostua liian villeiksi, milloin aremmat lapset eivät uskaltaneet tuoda itseään esiin. En kuitenkaan sano, että pienryhmätoimintaa tulisi olla joka päivä vaan tulisi pitää kiinni suunnitellusta viikkojärjestyksestä, jossa pienryhmätoimintaa on tiistaista torstaihin. Vapaata leikkiä ryhmässä on viikkojärjestyksestä huolimatta päivittäin, sillä pienryhmätoimintaa olisi aamupäivisin ennen ruokailua. Iltapäivällä lapset saivat leikkiä omia leikkejään.

Vapaata leikkiä saa ja tulee olla viikoittain. Tutkimusryhmän lapset leikkivät mielellään vapaita leikkejä, eikä heillä näyttänyt olevan ongelmia tilanteiden muodostamisessa. Välillä lapsille tuli erimielisyyksiä, mutta nekin ovat lapsille opettavia tilanteita. Lapsi huomaa eri tilanteiden kautta, kuinka hän saa tehdä, ja miten käy jos hän ei ota muita huomioon ja pahoittaa toisen mielen. Ohjatussa leikissä aikuisella on mahdollisuus opettaa lapsille uusia taitoja ja toiminnallaan kasvattaa lasta. Vapaissa leikeissä aikuinen toimii sivustaseuraajana eikä tällöin ole osallistuva toimija. Vapaassa leikissä lapset yhdessä päättävät leikin etenemisestä.

Jeppe-koiran tarinatuokio vastasi kolmanteen tutkimuskysymykseeni. Tuokion kautta pyrin saamaan tietoa siitä, millaisia sosiaalisen käyttäytymisen piirteitä lapset tarinoissa tunnistivat. Tuokion aikana kävimme lasten kanssa läpi, kuinka Jепен olisi pitänyt toimia tilanteissa oikein. Huomasin, että useat lapset osasivat sanoa, mitä Jeppe teki tilanteissa väärin. Tuokio nosti esiin lasten sosiaalisia taitoja, tietävätkö he, miten sosiaalisissa tilanteissa tulisi toimia. Lasten sosiaalisiin taitoihin voi vaikuttaa myös aihetta käsittelevän tuokion kautta. Tällainen tuokio sopii hyvin pohjustamaan lasten sosiaalisia taitoja, joita he saavat harjoitella lasten välisissä leikkitilanteissa.

Osallistuva havainnointi oli työläs tutkimusmenetelmä, eikä päiväkodinopettajan työtä tehdessä aina ehtinyt tarkasti havainnoimaan lasten välisiä leikkitilanteita. Mielestäni osallistuva havainnointi oli tulosten saamiseksi paras mahdollinen tutkimusmenetelmä. Kuitenkin sain hyvin aineistoa kasaan. Jos olisin ollut ulkopuolinen tutkija, olisivatko tulokset olleet samanlaisia?

Jatkotutkimuksella voisin selvittää, kuinka tärkeäksi varhaiskasvattajat kokevat sosiaalisten taitojen kehittämisen leikin kautta ja pyrkivätkö lastentarhanopettajat toiminnan suunnittelun kautta kehittämään tiettyjä lasten sosiaalisia taitoja. Jatko-tutkimus olisi mahdollista toteuttaa haastattelulla tai kyselylomakkeilla. Haastatteluiden kautta saatu aineisto saattaisi olla tilanteeseen parempi vaihtoehto, sillä vastaukset voisivat olla laajempia.

LÄHTEET

- Craig-Unkefer, L. A. & Kaiser, A. P. 2002. Improving the Social Communication Skills of At Risk Preschool Children in Play Context. Hammill Institute on Disabilities.
- Gustafsson, H. & Tarpio, A. 2012. Päivähoidon kasvattajien tietämys varhaiskasvatuksen periaatteista omahoitajuuden näkökulmasta. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma. Opin näytetyö. Julkaisematon.
- Helenius, A. & Mäntynen, P. 2001. Leikin aakkoset. Teoksessa: Pienet päivähoitossa: Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 133-135.
- Hermanson, E. 4.1.2008. Leikki on lapsen työtä. [Verkkoartikkeli]. Helsinki Duodecim. [Viitattu 30.10.2012]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00037
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huhtanen, K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa: T. Parkkinen & S. Keskinen (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu, 8-20.
- Jeffrey, D., McConkey, R. & Hewson, S. 1977. Let me play. London: Souvenir Press.
- Kahri, M. 2003. Lapsen arki on leikkiä 2. Helsinki: Pienperheyhdistys ry.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä: Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Karvonen, P. & Lehtinen, T. 2009. Yhdessä: Leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kehitysvammahuollon tietopankki. 2005. "Jokainen maailmassa on ystäväni", ylisosiaalisuus Williams-lapsilla. [Verkkajulkaisu]. Espoo: Rinnekoti-säätiö. [Viitattu 25.10.2012]. Saatavana: http://www.kvhtietopankki.fi/uutisia/absle/williams_jokainen2004.htm

- Keltikangas-Järvinen, L. 25.2.2009. Keltikangas-Järvinen lasten päivähoidosta. [Verkkoartikkeli]. YLE – Elävä arkisto. [Viitattu 2.11.2012]. Saatavana: http://www.yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/keltikangas-jarvinen_lasten_paivahoidosta_37633.html#media=37634
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia: Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoidosta.
- Lehtinen, A-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Kopijyvä Kustannus Oy.
- Leikin merkitys lapselle. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 5.11.2012]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- Leikki – jokaisen lapsen oikeus. Päivitetty 18.11.2008. [Verkkosivu]. Unicef. [Viitattu 30.10.2012]. Saatavana: <http://www.unicef.fi/leikki>
- Meirän Vasu. 2007. Seinäjoen kaupungin päivähoiton varhaiskasvatuksen kunta-suunnitelma.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Methelp Ky.

- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Murphy, A. P. 2010. Lasten leikkiä: Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaaksi. Suomentanut Mirjam Ilvas. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimuseetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Oden, S. & Asher, S. R. 1977. Coaching Children in Social Skills for Friendship Making. [Verkkoartikkeli]. Child Development. [Viitattu 1.1.2012]. Saatavana: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1128645?uid=3737976&uid=2&uid=4&uid=21101229880533>
- Parkkinen, T. & Keskinen, S. 2005. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu.
- Pennington, D. C. 2002. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Suomentanut Marja Ahokas. Helsinki: Gaudeamus.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ryhmäkoot pienemmiksi. [Verkkouutinen]. Lounais-Lappi – paikallista asiaa. [Viitattu 30.10.2012]. Saatavana: <http://www.lounaislappi.fi/uutiset/ykkosjuttu/ryhmakoot-pienemmiksi>
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa, vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003. Helsinki: Stakes.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Helsinki: Stakes.
- Webster-Stratton, C. 2011. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Helsinki: Profami Oy.